

Kırgızistan'da Dini Gruplar ve Cemaatler

Bakit MURZARAIMOV¹ ve Mustafa KÖYLÜ²

Öz

Dokuzuncu ve onuncu yüzyıldan itibaren İslam Dini'ne girmeye başlayan Kırgızlar, Sovyet dönemine kadar dini inanç ve geleneklerini korumuşlar, ancak Sovyet rejimiyle birlikte dini anlamda ciddi sıkıntılara ve kısıtlamalara maruz kalmışlardır. Kırgızistan'ın, 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasıyla toplum hayatında birçok alanda değişim ve gelişimler yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle devletin insanlara din ve vicdan özgürlüğü tanıması, dini hayatta önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu süreçte dini duyguların canlanmaya başlamasıyla insanlar arasında İslam'a bir yöneliş olmuştur. Ancak din-kültür ilişkisinin bir sonucu olarak toplumun dini yaşantısında bazı hurafeler İslam adı altında da yaşanmaya devam etmiştir. Bu gruplar zamanla ülkede teşkilatlanmış ve halkın dini anlayış ve yaşayışı üzerinde etkili olmaya çalışmışlardır. Devlet, bunlardan bir kısmını legal bir kısmını ise illegal olarak tanımlamıştır. Bu makalede bağımsızlık sonrası ülkede faaliyet gösteren Tebliğ cemaati, Selefilik ve İsmaililik gibi gruplar ve Batıdan gelen Hıristiyan kökenli bazı misyoner gruplar ile diğer dini gruplar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dini Grup, Dini Cemaat, Misyonerlik Faaliyeti, Tebliğ Cemaati, Kırgızistan

Religious Groups and Congregations in Kyrgyzstan

Abstract

The Kyrgyz people who became Muslim in the 9th and 10th century protected their religious faiths and traditions until the Soviet regime; but, they were exposed to serious problems in terms of religious faith and practices during the Soviet regime. However, with the gaining of their independency, they had some important gains in religious field as well as other areas and serious developments were lived in religious practices. Recognizing of the state the freedom of religion and conscience for people has revived the faith of people and begun to return rapidly to Islam. While they were under the attack of atheism in a short time ago, on the one hand, they tried to learn Islam, on the other hand, they tried to protect some superstitions in the name of Islam that prevailed among people before accepting Islam.

Key Words: Religious Groups, Religious Congregations, Missionary Activities, Tebliğ Cemaati, Kyrgyzstan

Atf İçin / Please Cite As:

Murzaraimov, B. ve Köylü, M. (2022). Kırgızistan'da dini gruplar ve cemaatler. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 7 (2), 123-135. Doi: 10.5281/zenodo.7472410

¹ Doç. Dr. - Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Bilimleri Bölümü, bakit.murzaraimov@manas.edu.kg

 ORCID:0000-0002-8757-6998

² Prof. Dr. - Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, mkoynu@omu.edu.tr

 ORCID:0000-0002-3754-0751

Giriş

Kırgızistan, Doğuda Çin ve Tacikistan, Kuzeyde Kazakistan ve Batıda Özbekistan ile sınırları olan bir devlettir. Alanı 199.000 km²'dir. Tarihi MÖ. 3000 sene öncesine dayanan bir Türk devletidir. Kırgızlar IX-X. Asırlardan itibaren İslam Dini'ne girmeye başlamışlardır.

Bazı tarihçiler, Kırgızların konargöçer hayat yaşadıklarından İslami yaşantılarını "orta dereceli" olarak nitelendirmiş ve Kırgızların İslam'a girişini daha geç dönemlere dayandırmışlardır. Özellikle Sovyet dönemi tarihçileri, Kırgızların İslam'ı kabul ediş tarihini XVI. Asır olarak kabul etmektedirler (Abramzon, 1999:96). Her halükârda Kırgızlar, kendilerini Müslüman olarak nitelendirmiş ve Sovyet öncesine kadar Müslüman kimliğiyle tanınmıştır. 1917 senesinde Rusya'daki ihtilalden sonra, Rus egemenliğine girmiş ve Rusların yürüttüğü komünist siyasete maruz kalmıştır.

Kırgız halkının İslam'a girmeden önce, diğer Türk boyları gibi bilinen geleneksel Türk inançlarına sahip olduğu bilinmektedir. Kırgızlar, "Gök Tanrı" eksenli inanç esasları, İslam Dini'nin temel inanç esaslarına ters düşmediği için diğer Türk boyları ile birlikte kitleler halinde Müslümanlığı kabul etmişlerdir. Müslümanlığı kabul ettikten sonra yeni dinlerine hep sadık kalmışlardır. Kırgızlardan Yusuf Has Hacip, İmam Serahsi, Osman el- Oşi gibi dünyaca saygın âlimler yetişmiştir.

Kırgızlar 19. Yüzyılın sonlarına doğru Rus hâkimiyeti altına girmişler, yüzyıldan fazla süren bu dönemde yoğun ateist baskılara maruz kalmışlardır. Bu ateist ideolojinin olumsuz etkilerine rağmen onlar dini inanç ve değerlerini koruyabilmişlerdir. Ancak dini değerlerini geliştirme ve güçlendirme imkânlarından da mahrum kalmışlardır. Komünist rejimin etkisiyle dini kurumlardan yoksun kalan halk, yeni dinî bilgileri sistematik olarak öğrenme ve öğretme yerine, mevcut durumu korumaya ve siyasal sistemin dikkatini çekmeyecek şekilde bazı dinî pratikleri uygulamaya çalışmıştır. Böylece Kırgızlar, o dönemlerde her ne kadar bağlı bulunduğu devletin rejim ve eğitim sistemiyle uyumlu bir görüntü sergilemeye çalışmışlarsa da, Müslüman kimliklerinden, kendi dini kültür ve geleneklerinden kopmamışlardır. Dini inançlarını değişik gelenek ve göreneklerinin altında yaşatmaya çalışmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra Kırgızistan'ın tarihi, örf âdetleri ve kültürel yapısı göz önünde bulundurularak toplum için dinin gerekli olduğu kabul edilmiştir (Polat, 2017:409-423). İnanç özgürlüğünün sağlanması, dinin resmi ve özel alanda kurumsallaşması, din-devlet ilişkilerinin yeniden belirlenmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır (Erşahin, 1999:159). Bu girişimler neticesinde, 1991 senesinde kabul edilen Anayasada şu hükümler yer almıştır: "*Kırgız Cumhuriyetinde herkes dine inanma, dini örf ve âdetleri yerine getirme özgürlüğüne sahiptir ve düşüncelerini, basın-yayın yoluyla özgürce açıklayabilir.*" (1993 senesinde kabul edilen KC. Anayasası, 16. madde, 2. madde).

1991 ve daha sonraki yıllarda yapılan düzenlemelerle birlikte (Malikov ve Usubaliyev, 2009:44-61), din ve vicdan özgürlüğü bağlamında önemli kazanımlar elde edilmiş ve bu sayede insanlar dini inançlarını canlandırma ve geliştirme yoluna gitmeye başlamışlardır. Ancak dini özgürlük alanını suiistimal etmeye çalışanlar da olmuştur. Bir taraftan batılı misyonerler, halkın dini hislerini ve inançlarını kötüye kullanarak onları Hıristiyanlaştırmaya çalışırken, diğer taraftan da bazı İslam ülkeleri kendi dini anlayış ve mezheplerini yaymaya çalışmışlardır. Hâlihazırda Kırgızistan'da yaşayan altı milyondan fazla kişinin yaklaşık % 90'ı Müslüman, % 6'sı Ortodoks, % 4'ü de diğer dinlere ve geleneksel inançlara sahiptir.

Kırgızistan'ın bağımsızlığından itibaren ülkede din-devlet ilişkileri, din eğitimi ve dini grup ve cemaatlerle ilgili akademik düzeyde muhtelif çalışmalar yapılmıştır. Makalenin temel problemiyle ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan çalışmalar vardır. Bunlardan doğrudan çalışmanın konusu ile ilgili bazı araştırmalar şunlardır.

Konuyla ilgili ilk çalışma, "Kırgızistan'da Misyonerlik Faaliyetleri" adlı Bakıt Murzaraimov'a ait makaledir. Adı geçen makalede bağımsızlık sonrası Batı'dan gelen ve Kırgızistan'da hızla yayılmaya başlayan Hıristiyan menşeli misyoner grupların ülkedeki faaliyetleri ele alınmıştır. Çalışmada önce bağımsızlık sonrası Kırgızistan'ın dini ve sosyal yapısı genel olarak tanıtılmış,

daha sonra her bir misyoner gurubun kısaca tarihçesi verilerek ideolojisi ve ülkedeki faaliyetleri incelenmiştir (Bakit, 2006:2).

İkinci çalışma ise Salih Pay'a ait "Misyonerlerin Kıskaçındaki Ülke: Kırgızistan" adlı makaledir. Adı geçen makalede misyonerlik faaliyetlerini kolaylaştıran unsurlar, Kırgızistan örneğinden hareketle açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada, Kırgızistan'ın dini, sosyal ve ekonomik durumu genel olarak ele alındıktan sonra, ülkedeki misyoner gruplar ve onların faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Bir diğer çalışma da Kemal Polat'ın "Misyonerlerin Kırgızistan'da Dağıttığı Bazı Kitapların Şekil Ve Muhteva Açısından Değerlendirilmesi" makalesidir. Makalede Misyonerlerin inkültürasyon metodunu kullanarak Hristiyanlığı iyi göstermekte ve Kırgız kültürüne ait önemli sembolleri farklı yorumlamakta oldukları ifade edilmektedir (Pay, 2008:253-283).

Bilindiği gibi ülkede en etkili olan İslami grupların başında Tebliğ Cemaati gelmektedir. Son zamanlarda bu cemaatle ilgili bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan birisi Cemaleddin Haknazarov tarafından hazırlanan, "Tebliğ Cemaati'nin Kırgızistan'daki Faaliyetleri" adlı yüksek lisans tezidir. Söz konusu tezin birinci bölümünde Tebliğ Cemaati'nin ortaya çıkış nedenleri ve kısaca tarihi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. İkinci kısmında ise Tebliğ Cemaatinin Kırgızistan'daki faaliyetlerinin mevcut durumu incelenmiştir (Cemaleddin, 2019:28-46).

Tebliğ Cemaati'yle ilgili diğer bir çalışma da Mehmet Çelenk ile Ulukbek Kalandarov'a aittir. Adı geçen makalede, Tebliğ Cemaati'nin ortaya çıkışı genel olarak ele alındıktan sonra, Kırgızistan'daki faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada cemaatin yaptığı faaliyetler resimlerle desteklenmiş olup Tebliğcilerin tebliğ sırasında uyguladıkları esaslar ve okudukları kitaplar hakkında da bilgi verilmiştir (Çelenk ve Ulukbek, 2019:249-281).

Kırgızistan'daki dini hayat ve dini gruplarla ilgili araştırmalardan biri de "Kırgızistan'da Dini Hayat: Sosyo-Kültürel ve Teolojik Bir Bakış" adlı İhsan Çapcıoğlu'na ait çalışmadır. Çalışmada, Kırgızların dinî hayatı, İslam öncesi, İslam sonrası ve günümüz olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır. Aynı zamanda Kırgızların dini hayatı tarihsel süreç şeklinde bazı örnekler verilerek incelenmeye çalışılmıştır (İhsan, 2018:186-201).

Kırgızistan'daki dini grup ve cemaatlerle ilgili yapılan çalışmalardan bir diğeri ise Suat Cebeci'nin yürütücülüğünü yaptığı "Kırgızistan'da Dini Durum ve Din Eğitimi-Durum Analizi ve Öneriler-" adıyla basılan projedir. Araştırma raporunda, ülkede faaliyet gösteren dini gruplara yer verildikten sonra, daha etkili bir din eğitimi ve öğretimi için Muftiyata yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur (Cebeci, 2018:18).

Bu makalede, bağımsızlıktan günümüze kadar Kırgızistan'da ortaya çıkan ve hala faaliyetlerini devam ettiren dini cemaat ve gruplar ele alınmıştır. Makale, temel olarak üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda bağımsızlıktan sonra ortaya çıkan ve hızla yayılmaya çalışan Tebliğ cemaati, Selefilik ve İsmailik gibi İslam menşeli gruplar ele alınmıştır. İkinci kısımda, Batı'dan gelen Hristiyan kökenli misyoner gruplar ve üçüncü kısımda da diğer dini gruplar incelenmiştir.

İslam Menşeli Grup Ve Cemaatler

Kırgızistan'da tanınan din ve vicdan özgürlüğü, bağımsızlık dönemi içerisinde birçok dini gurubun rahat bir şekilde yayılmasına neden olmuştur. Kırgız halkının son dönemlerdeki dine olan ilgi ve merakı ve dini kimliklerine geri dönme eğilimi, bu tür cemaatlerin işlerini kolaylaştırmıştır. Özellikle Tebliğ cemaati ve Selefilik gibi akımlar halkın, dini konudaki bilgi yetersizliğinden istifade ederek onlara çok kolay bir şekilde nüfuz etmiştir.

Aşağıda Tebliğ Cemaati, Selefiler, İsmaililer ve Ağa Han grubu hakkında bilgi verilmiştir.

Tebliğ Cemaati/Davatçılar

Kırgızistan'da 1996 senesinden itibaren "Tebliğ Cemaat, Tebliğ Tahrir, Tarik-i İman, Dini Davet" adlarıyla da bilinen Tebliğ Cemaatinin faaliyetleri hızla artmaya başlamıştır. Cemaat Mevlânâ Muhammed İlyas tarafından 1926 yılı civarında Delhi'nin Güneybatısında yer alan

Mevat'ta kurulmuştur. Cemaatin temel fikri, "İslam'ı davet etmede her evi kapı kapı dolaşarak kan dökmeden cihat" sloganına dayanmaktadır. Kırgızistan'da halk arasında, "daavat" veya "davatçı" olarak bilinmektedir. Cemaatin mensupları, kapı kapı dolaşarak İslami tebliğ etmeye çalışmaktadır.

Tebliğ Cemaati'nin bir üyesi kendi çalışmaları ile ilgili şu bilgileri vermektedir. "Davat, İslam için malını ve canını feda etmektir. Biz dinimizi bilmediğimiz bir anda Hindistan ve Pakistan'dan davatçılar geldi. Bize İslam dini hakkında çok şey öğrettiler. Bunları bize anne babalarımız öğretmezdi, çünkü kendileri bilmiyordu. Davatçıların tesiriyle Kırgızistan'da içki içenler, kumar oynayanlar azaldı. Davata öncelikle İslam'ı öğrenmek için çıkıyoruz. Bir gurubun içinde bilen ve bilmeyenler olur. Bilmeyenler bilenlere sorarak öğreniyorlar." (Mukaram, 2012).

Davatçıların kendi iç sistemleri ile ilgili bazı şartlar bulunmaktadır. Onlar bu şartlara sıkı sıkıya bağlı olmakla sorumludurlar. Bu şartlar şöyledir: *Dört şeyi çoğaltmak*; Tebliğ, öğrenip öğretmek, zikir ve hizmet. *Dört şeyi azaltmak*; uyku, dünya sözleri, yemek ve camiden çıkmamak. *Dört şeyi karışmamak*; siyasete, mezheplere, caminin iç işlerine ve ümmetim eksikliklerine. *Dört şeyden korunmak*; başkalarından bir şey istemek, israf etmek, başkasının eşyasını izinsiz almak ve insanlardan bir şey beklemek. *Dört şeyi severek yapmak*; amirsap'a³ itaat etmek, ilk tekbire yetişmek, içtimai amel ve teheccüt namazını kılmak (Ömürzak, 2003:81).

Davatçılar tebliğe genelde Cuma namazından sonra çıkarlar. Bir gün öncesinden toplantı yapılır ve davata çıkacak olanlar tespit edilir. Davata çıkmadan önce davatın şartları yeni katılanlara anlatılır. Aynı zamanda davata gidecek olanlara eve ne kadar erzak ve para bıraktığı ve işinde sorumlulukları yerine getirip getirmediği sorulur. Eğer ev ihtiyaçlarının giderilmesinde eksiklik varsa hazırlıkları tamamlayana kadar geri gönderilir. Cuma namazından sonra görevli kişi davata çıkacak olanları tecrübe ve maddi imkânlarına göre gruplara ayırır ve gidecekleri yeri belirler (Büyükkara, 2015:100-103).

Kırgızistan'da oldukça yaygın olan Tebliğ Cemaati mensuplarına ilişkin halkın görüşüne gelince, davatçıların dış görünümü, özellikle giyinme tarzları ve dine davet etme şekilleriyle ilgili hem olumlu hem de olumsuz görüşler bulunmaktadır. Bazı çevreler; onların kimseye zararı olmadığını, Allah'a gönülden bağlanarak İslam'ı anlattıklarını, toplumun dine girmesinde olumlu etkileri olduklarını, ayrıca insanların içkiden, kumardan ve kötü alışkanlıklardan uzaklaşmasında etkili olduklarını kabul etmektedirler. Bu ve buna benzer görüşleri savunanların başında Kırgızistan'ın eski baş müftüsü Maksat Hacı ve bazı âlimler heyetinin üyeleri gelmektedir.

Olumsuz görüşlere sahip olanlar ise davatçıların ailelerine karşı sorumsuz olduğunu iddia etmektedirler. Kurala göre davatçı, davata çıkmadan önce ailesinin kırk günlük veya dört aylık maddi ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Gerçekte ise davatçılar arasında ailelerine karşı maddi ve diğer sorumluluklarını yerine getirmeyenler de bulunmaktadır. Davatçılar, sahip oldukları maddi imkânları davat için kullanmaktadırlar. Ayrıca onların, Pakistanlıların milli elbiselerini giyerek İslam'ı tebliğ etmeleri ve bu tür kıyafetin gerçek Müslümanlara ait olduğunu söylemeleri, çeşitli tepkilere yol açmaktadır. Davatçılar kendi gibi giyinmeyenleri gerçek Müslüman saymamaktadırlar. Mesela Bişkek Kadısının⁴ bir toplantıda takım elbiseli ve kravatlı gezenlerin Müslüman olmadıklarını, gerçek Müslümanların ise kendisi gibi sakallı ve cübbeli gezmesi gerektiğini söylemesi, buna örnek olarak gösterilebilir.

Davatçılar aynı zamanda derinliği olan ve bilinçli yaşamaya dayanan bir dini anlayıştan ziyade, yüzeysel ve sadece dış görünüme dayanan bir dini yaşayışa çağırılmaktadırlar. Cübbe giyip sakal bırakmaya, daha ziyade Pakistan veya Arap geleneksel kıyafetlerine benzeyen elbiseler giymeye özen göstermekle, eş ve kızlarını çarşafa büründürmekle İslam'ı yaşadıklarını düşünmektedirler. Kırgız halkını da, "en doğru İslami yaşayış tarzı" diye düşündükleri bu tarzda Müslümanlığı yaşamaya davet etmektedirler (Aydar, 2009:17).

³ Her davatçı gurubun başına bir başkan seçilir. Bu başkana davatçılar kendi aralarında *amirsap* demektir.

⁴ Kırgızistan'da "kazi" ya da "kadı", ilçe müftüsü anlamına gelmektedir. Kırgızistan'da 9 tane kadılık bulunmaktadır bunlar; Bişkek ve Oş şehirlerinin kazıları ve diğer 7 bölgenin kazıları.

Davat, her birey için bir eğitim kurumudur. İnsan, bu süreçte nefsini yenmeyi, hoşgörülü ve sabırlı olmayı öğrenir. Grup içinde *amirsap* seçilir. Hadiste: “Aranızda âmir olmazsa oraya şeytan âmir olur” (Ebû Dâvûd, Cihâd 80) buyurmaktadır. Dolayısıyla davatta da bir gurubun içinde bir amirsap seçilmektedir. Amirsap, grup içinde görevleri paylaşır ve grup üyeleri disiplin gereği her işinde ondan izin alır. Amirsap sembolik bir konumdur. Davatçılar her işinde amirsapla istişare ederler. Bunu “maşvara” olarak adlandırmaktadırlar.

Tebliğ cemaati her ne kadar bazen halkın eleştirilerine maruz kalsa da, yoğun bir şekilde faaliyetlerine devam etmektedirler. Onlara katılan bazı insanların dini konuda aşırılığa gitmesi, bazı Müslümanlar tarafından hoş karşılanmasa da misyonerlik faaliyetleri için bir engel olduğu gerçektir.

Selefilik/Selefiler

Kırgızistan’da faaliyet gösteren grupların birisi de Selefiliktir. Selefi hareketlerin Orta Asya’da varlık göstermeye başlaması 1950’lerde Özbekistan’da gizli faaliyet gösteren medreselere dayanır. Bu dönemde Ortadoğu’da eğitim almış olan kişiler, Özbekistan’da yeraltı medreselerinde dini eğitim vererek Selefi görüşlerin Orta Asya’ya girmesini sağlamışlardır. Her ne kadar sıkı Sovyet baskısının olduğu bu dönemde Selefi akımların yaygınlık kazandığı söylenemezse de en azından din âlimleri arasında bilinir hale geldikleri söylenebilir. Sovyetler Birliği’nin Afganistan’a asker sevk etmesi ve akabinde büyüyen Afganistan savaşı, Orta Asya kökenli askerlerin Ortadoğu, Pakistan ve Hindistan mahreçli Selefi hareketlerle tanışıklığını arttırmıştır.

Kırgızistan’da ise Selefilik faaliyetleri 2000’li yıllardan sonra hız kazanmaya başlamıştır. Selefilik fikrinin Kırgızistan’da yayılmasının sebepleri arasında, Arap ülkelerinde eğitim alan Kırgız öğrencileri ve onların desteği ile yürütülen faaliyetler yer almaktadır.

Kırgızistan’da din eğitimi oldukça tartışmalı bir dönem geçirirken, dini yaşamaya meyilli insanların Selefilik fikrine kapılması ve bunu gerçek İslam olarak algılamaları, Hanefi-Maturidi çizgisindeki Müslümanlarla zaman zaman tartışmalara sebep olmaktadır. Selefi fikrinde olanlar, İslam’ı daha çok şekilciliğe büründürmüşlerdir. Tebliğ Cemaatinde olduğu gibi, sakal bırakmayı ve cübbe giymeyi Müslümanlığın en önemli şartlarından biri olarak kabul ettikleri bilinmektedir. Selefiler, dini anlamakta akla çok fazla önem vermedikleri için dini görüşleri dar çerçevede kalmakta ve kendileri gibi davranmayanları kolayca küfürle suçlama yoluna gidebilmektedirler (Marat, 2013:38-39).

Selefilik’in en önemli temellerinden biri de bilindiği gibi aklı reddetmesidir. Bu anlayış Kırgız toplumunda yaygınlaşmaktadır.

Selefilik’in fikirleri, İslam’ı anlamada ve yaşamada aşırılığa ve İŞİD gibi terör örgütlerinin ortaya çıkmasına neden olduğu gerekçesiyle Kırgızistan’a komşu olan Tacikistan’da, Tacikistan Müslümanlarının âlimler heyeti tarafından resmen yasaklanmış ve onlara karşı sıkı bir şekilde mücadele edilmesi gerektiği hususunda fetva çıkarılmıştır (Kalişevski, 2014). Ancak Kırgızistan’da faaliyetlerini devam ettirmektedirler.

İsmaililer ve Ağa Han Faaliyetleri

Ülkede 1992 senesinden itibaren, İslam’ın sapık mezheplerinden biri olarak kabul edilen İsmaililik’in Nizariye kolunun faaliyetlerini görmek mümkündür. Bu grubun faaliyetleri, Kırgızistan’da Ağa Han faaliyetleri olarak bilinmektedir. Bunlar Tacikistan’ın Dağlı Badahşan Bölgesinde bulunan İsmaililere yardım etmek için Kırgızistan’ın Oş bölgesinde 1994 senesinde bir üs kurmuşlardır. Çünkü o dönemde Tacikistan’da iç savaş devam ettiği için orada doğrudan faaliyet yapma ve Dağlı Badahşan’da bulunan İsmaililere yardım etme imkânları olmamıştır. Bunu vesile olarak kullanan ve Kırgızistan’ın demokratik yapısını fırsat bilen İsmaililer, Kırgızistan’a yerleşmiştir. Kırgızistan’ın en üst düzey insanlarıyla ilişki kurarak, faaliyetlerini rahatça yapabilmektedir. Kırgızistan’a bir okul, bir üniversite ve Kırgızistan’ın en zengin bankalarından biri olan KISB bankasını açmışlardır.

İsmaililerin, Kırgızistan’da birçok alanda faaliyetleri bulunmaktadır. Bu faaliyet alanlarıyla Kırgızistan’ın değişik sınıflarındaki insanlara ulaşarak hem siyasi hem kültürel hem de ekonomik

alandaki kendi menfaatleri doğrultusunda faaliyetlerini yürütmektedirler. Her ne kadar görünürde Kırgızistan'ın kalkınması için çalışıyor gözükseler de gerçekte kendi menfaatleri doğrultusunda çalıştıkları bilinmektedir (CABAR, 2017) Bazı kaynaklarda ise İsmaililerin, bu görüntülerinin arkasında, Kırgızistan üzerinden Afganistan'da üretilen uyuşturucu maddeleri taşıdıkları belirtilmektedir (Savçenko, 2016:5).

Ağa Han'ın Kırgızistan'daki faaliyetlerini, şu başlıklar altında sıralamak mümkündür; Sosyal Gelişme Projeleri, Üniversite ve Akademik Gelişim Programı, İlim Araştırma Projeleri, Meslek içi Eğitimler, Sosyal Bilimler Alanında Ağa Han Projeleri, Okul. Öncesi Eğitim, Madencilik, Sağlık, Bankacılık, Ekonomik Kalkınma ve Kültür (Bakit, 2018:79-80).

Ağa Han 2-5 Kasım 2015 tarihlerinde Kırgızistan'ı ziyaret etmiştir. Bu gelişinde o dönemin Cumhurbaşkanı dâhil en üst düzey yetkililerle görüşmüş ve karşılıklı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ağa Han'ın Kırgızistan'a olan bu ziyaretinin hemen sonrasında, Amerikalı iş adamı ve dünyanın çeşitli yerlerinde vakıfları bulunan George Soros, Cumhurbaşkanı Almazbek Atambaevi ziyaret ederek Ağa Han'ın her türlü faaliyetlerine ortak olduğunu ve ona destek vereceğini bildirmiştir (Saidov, 2015).

Günümüzde her ne kadar İsmaililere mensup Kırgız olmasa da, ekonomik ve sosyo – kültürel faaliyetler çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedirler.

Hıristiyan Dini Gruplar ve Misyonerlik Faaliyetleri

Kırgızistan'ın demokratik yapıya sahip olması ve dini inanç konusunda Orta Asya'daki diğer ülkelere nazaran daha özgür bir tavır sergilemesi, çok sayıda Batılı misyoner grupları ülkeye çekmiştir. Özellikle 1992 senesinden itibaren, Protestan menşeli misyoner grupların Kırgızistan'a akın etmeye başladığı görülmektedir. Hıristiyanlığı yoğun bir şekilde propaganda etmeye başlayan bu misyoner gruplar, kısa süre içerisinde, Kırgızistan'ın değişik bölgelerinde kendi şubelerini açmıştır.

Kırgızistan'da misyonerlik faaliyetlerinde bulunan büyüklü küçüklü grupların sayısı, 1996 yılı verilerine göre 200'ün üzerinde iken (Abdibekov, 1997:5), 2001 – 2002 yılı verilerine göre 1212'ye ulaşmıştır. Bu rakamın 839'unu Hıristiyanlığın değişik mezheplerine ait guruplar oluşturmuştur (Zarlıkbekov, 2002:6). Bu grupların 1996 yılından sonra çoğalmasının nedeni, 1996 yılının 14 Kasımında dini grupları resmi olarak kaydedilme zorunluluğunun getirilmesidir. Bu Kanuna göre: "*Hangi grup veya teşkilat olursa olsun, 18 yaşına gelmiş olan Kırgız vatandaşlarından on kişi mensubu olursa, resmi olarak devlet tarafından kaydedilmek zorunda olup ancak bu kayıt neticesinde faaliyet yapmak için hak kazanmaktadır.*" (Ömürzak, 1996:1) Misyoner gruplar devlet tarafından gösterilen böyle bir kolaylığı fırsat bilerek, on kişilik üye grupları bularak faaliyetlerini yasallaştırmaya çalışmışlardır. Bunlar, özellikle Amerika'dan, Almanya'dan, İngiltere'den, Fransa'dan ve Kore'den gelen misyoner gruplardır. Bu misyoner gruplar kendi faaliyetlerini yukarıdaki maddeye dayanarak resmileştirmiş ve rahat bir şekilde hareket edebilmiştir (Zarlıkbekov, 2002:3).

Bu kısımda bazı misyoner gruplar ve onların faaliyetleri incelenmiştir.

Baptistler

Baptistler, Kırgızistan'a İkinci Dünya Savaşı sırasında Ruslara esir düşen Almanlar ve Baltık ülkelerinden Orta Asya'ya doğru sürülen mülteciler aracılığıyla gelmiştir. Sovyet Döneminde, kendi inançlarını gizlice yaşamaya, devam etmişlerse de Kırgızistan'a yerleşen Alman asıllı Baptistler, daha o dönemde İncili Kırgız diline tercüme etmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasını fırsat, bilen Baptistler, İncilin bu tercümesini İsviçre'ye göndermiş ve orada baskısını yaptırıp 1992 senesinde Kırgızistan'a getirterek bedava dağıtmışlardır.

Baptistler, Kırgız halkının sosyal ve ekonomik yönden ezilmiş olan kesimlerine maddi yardım yapmak suretiyle, faaliyetlerini devam ettirmektedirler. Bu konuda özellikle Alman misyonerlerin faaliyetleri ilk sırada yer almaktadır. Kırgızistan'da sosyal ve kültürel alanda büyük miktarda

paralar harcayarak halkı kendilerine çekmeye çalışmaktadırlar. Özellikle halk arasından maddi açıdan problemlili, geçimini zor sağlayan aileleri, dul kadınları ve yetimleri hedef almaktadırlar.

Baptistlerin, İsus Hristos Kilisesi gurubuyla ortaklaşa çıkardığı “Senin Yolun” adlı gazete Kırgız ve Rus dilinde yayımlanmaktadır. Gazetenin her sayısı Hz. İsa’nın, “İnsan yalnız ekmekle yaşamaz esas, Tanrı’nın ağızından çıkan sözle yaşar.” (Matta, 4/4) ifadesiyle başlamaktadır. Broşür ve kitaplarda olduğu gibi, gazetede de genelde Hz. İsa’dan bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra gazetede sıklıkla kendilerine yeni katılanlardan, onların bu dinle ilgili görüşlerinden, kendi aralarında yapılan toplantılardan, yabancı ülkelerdeki Hıristiyan dindaşlarının isteklerinden, ilmi gelişmelerden ve çeşitli duygusal olaylardan söz edilmektedir. Ayrıca Hıristiyanlığın en mükemmel din olduğunu anlatan kıssalar ve hikâyeler, resullerin Hıristiyanlık uğrunda faaliyetleri, çektiği eziyetleri duygusal bir şekilde anlatılmaktadır. Baptistler 2001 senesinin Kasım ayında Bişkek’te İncil mütercimleri toplantısını düzenleyerek toplantıda Kırgız Hıristiyanlarının imanını yansıtan ve “Senin Yolun” gazetesine eşlik eden “İyi Haber” adlı bir gazete çıkarmayı gündeme getirmişlerdir. Gazetede sadece dini değil, dünyevi konuları da yayınlamayı amaç edinmişlerdir (Canızak, 2001:1). Fakat bu düşüncelerini gerçekleştirememişlerdir. Onun yerine 1997 senesinde çıkarmaya başladıkları “Ümit Işığı” adlı dergiyi yayınlamaya başlamışlardır. Baptistlerin dergi ve gazete faaliyetlerinin yanı sıra sayısız kitap ve broşürler çıkarmaktadırlar. Hıristiyanlığı yaymak için bütün yayınlarını halka ücretsiz olarak dağıtmaktadırlar.

Yahova Şahitleri

Kırgızistan’da en aktif faaliyet gösteren grupların biri de Yahova Şahitleri’dir. Resmi ve gayri resmi yollardan kendi faaliyetlerini yürütmektedirler. Hemen hemen Kırgızistan’ın her büyük şehrinde şubeleri bulunmaktadır. Yahova Şahitleri’nin Kırgızistan’da toplam 51 tane şubesi mevcuttur. Bu merkezlerden ulaşabildikleri yerlere kadar gidebilmektedirler. Yahova Şahitleri, hedef kitle olarak insanları birbirinden ayırmamaktadırlar. Kime denk gelirse onlar üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Faaliyetlerine genel olarak klasik metotları üzerinden, yani kapı kapı dolaşmak suretiyle gerçekleştirmektedirler. Karşılaştıkları insanlara broşür, dergi ve bazen de İncil dağıtmaktadırlar. Dergi olarak genelde en çok “Tarassut Kulesi” ve “Uyan” adlı dergilerini zikredebiliriz.

Yahova Şahitleri Kırgızistan’da kiraladıkları salonları veya kendi inşa ettikleri binaları ibadethaneye çevirmekte ve orayı “Krallık Salonu” olarak adlandırmaktadırlar. Krallık salonlarında haftanın belli günlerinde bir araya gelerek ayin düzenlemektedirler. Bu ayinlerde ilahiler söyleyerek ibadet etmektedirler. Ayinden sonra, dünyanın değişik ülkelerindeki Yahova Şahitlerinin tebriklerini bir birlerine iletmektedirler. Böylece, dünyanın her tarafında var olduklarını ve kardeş olduklarını ifade etmeye çalışmaktadırlar.

Kırgızistan’da Yahova Şahitleri’nin sayısının üç bin ile beş bin arasında değiştiği bilinmektedir. Kırgız halkının geneli bunlara olumsuz bakmaktadır.

Adventistler

Kırgızistan’da Adventistlerin yirmi tane şubesi bulunmaktadır. Adventistler kendi açtıkları kiliselerinde ve uygun buldukları yerlerde dini propagandalarını yapmakla birlikte, faaliyet alanı olarak daha çok hastanelere ağırlık vermektedirler. Hastalarla ilgilenmek, onlara ücretsiz ilaç dağıtmak, gerektiğinde özel hastane açmak, misyonerlik faaliyetlerinde uyguladıkları başlıca yöntemlerdir. Bişkek’te özel olarak açtıkları ve dış hastalıklarını tedavi eden bir hastaneleri bulunmaktadır. Adventistler hastane faaliyetlerinin yanı sıra gıda malzemeleri üretimiyle de ilgilenmektedirler. Ürettikleri gıda malzemelerini pazarlamanın yanı sıra yaşlılar ve yetimler evi gibi yerlere de bedava dağıtmaktadırlar.

Kırgızistan’da faaliyet gösteren Adventistler, dünyanın değişik ülkelerinde bulunan Adventistlerle de iletişim halindedirler. Dünyanın değişik ülkelerinde bulunan Adventistler, Kırgızistan’a gelerek buradaki Adventistlerle değişik konularda eğitim vermektedir. Örneğin, Adventistlerin 2018 yılında Bişkek’te açtıkları “Kilise Liderliği” okuluna Avrupa’dan ve Rusya’dan

Misyonerler gelerek Adventisizm Öğretileri, Tebliğ Sanatı, Kilise İdareciliği ve Kilise Organizasyonu gibi çalışmaları konusunda eğitim vermiştir (Alekseykin, 2018).

İsus Hristos Kilisesi

İsus Hristos Kilisesi, Hıristiyanlık tarihinde ortaya çıkan yeni gruplardan biri olarak bilinmektedir. Bu grubun Amerika'da ortaya çıkan Pyatidesyatniklerden esinlenerek oluştuğu kaynaklarda bildirilmektedir. Fakat bu grubun ortaya çıkışıyla ilgili kesin tarihi bilgiler bulunmamaktadır (Pismanika, 1998:246). Kırgızistan'da tespit edildiği kadarıyla grup kendine Kırgızca Daniyar Taalayev lakabını veren Amerikalı birisinin ideolojisine dayandırmaktadır. Taalayev'e göre, Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın İslam dinine üstünlük sağlaması gerekmektedir. Hz. Muhammed Müslümanlardan İncil'i öğrenmelerini talep etmektedir ve Kur'an da Müslümanlara İncil'i öğrenmeleri için gönderilmiştir (Daniyar, ?:2). Kırgızistan'daki faaliyetlerine Amerika'da eğitim gören Vasya Kuzin adlı yerli Rus birisi yardım etmektedir. Şu anda Kırgızistan'da grubu Vasya Kuzin yönetmektedir. Vasya Kuzin vaazlarının birinde: "Kırgızlar kıyamete kadar Tanrı tarafından lanetlenmiştir. Bu yüzden onlar, bulaşıcı hastalıklarla hastalanırlar. Bundan kurtulmanın tek yolu İsus Hristos Kilisesine gelip katılmaktır." (Asker, 1998:4) diyerek, Kırgızları etkilemeye çalışmıştır. Kırgızistan'da grubun biri Rus dilinde diğeri de Kırgız dilinde konuşan iki cemaati vardır. Rusları Vasya Kuzin, Kırgızları da Talasbek ile Tilek isimli şahıslar idare etmektedir. Grubun Kırgızistan'ın değişik bölgelerinde resmi olarak çalışan 18 kilisesi ve gayri resmi olarak çalışan 7 kilisesi bulunmaktadır. Bunların çoğu Kırgızistan'ın Kuzey bölgesindedir. Kırgızistan'daki Rus Ortodoks kiliselerinin birinde görev yapan bir piskoposun verdiği bilgilere göre, "Bu grup sadece Kırgızlar için değil, bütün Hıristiyanlar için de tehlikelidir. Büyük bir ihtimalle bunların arkasında Amerika FBI'yu vardır. Bunlar insanları ve aileleri yıkmak için Hıristiyanlık adı ile hareket etmektedir. Gerçek Hıristiyanlık buna müsaade etmez." diyerek eleştiride bulunmaktadır. Piskoposun dediklerini destekler mahiyette, Kırgız basınında yer alan bir haberde, "İsus Hristos Kilisesi, aileleri yıkmaya ve yıpratmaya bakımından önde gelen zararlı akımlardandır." (Daniyar, 2002:6) değerlendirmesi yapılmıştır.

Kırgızistan'da misyonerlerle ilgili yukarıda verilen bilgiler, şu soruyu akla getirebilir: "Acaba Kırgız halkının misyonerlere karşı tepkisi nedir?" Kırgızistan'da misyonerlerin hareketlerine karşı kendi milli ve dini kimliklerine bağlı vatandaşlar büyük tepkiler göstermektedir. Zaman zaman vatandaşlarla misyonerler arasında büyük kavgalar yaşandığı görülmektedir. Vatandaşların Kırgızistan'ın bazı köylerinde misyonerleri veya misyonerlere katılan Kırgız vatandaşlarla fiziki çatışmalara girdikleri ve cenazelerini Kırgız mezarlıklarına gömülmesine izin vermedikleri bilinmektedir. Gazetelerde birkaç defa misyonerlere katılan vatandaşlar cenazelerini gizlice Müslüman mezarlıklarına defnettilerse de Müslüman Kırgızlar tarafından çıkartıldığı ve başka bir tarafa defnetmelerinin istendiği haberleri yer almıştır. Bazı köylerde ise halkın, Hıristiyanlığa geçen vatandaşları köyden uzaklaştırdıkları da bilinmektedir.

Halktan gelen bu tür tepkilere karşı Hıristiyan misyonerleri, rahat bir şekilde faaliyetlerini devam ettirmek için kendi haklarını aramaya çalışmıştır. Bu konuda bazı misyonerlerin verdiği bilgilere göre onlar, devlet yetkililerine, AGİT'e (*Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı*) ve BDT'ye (*Birleşik Devletler Teşkilatı*) şikâyet mektubuyla müracaat etmiştir. Bu müracaatlar genellikle onlar için elverişli ortamın hazırlanması, onların faaliyetlerine izin verilmesi şeklinde sonuçlanmıştır.

Günümüzde adı geçen misyoner grupların Kırgızistan'daki bölücü faaliyetlerine karşı halk arasında ciddi tepkiler olmuştur ve devam da etmektedir.

Diğer Dinlere Ait Grup Ve Cemaatler

Kırgızistan'da İslam ve Hıristiyanlığın dışında Yahudilik ve Budizm gibi dinlerle beraber Hinduizm'in bir tarikatı olan Krişnacılığın da faaliyetleri bulunmaktadır. Yahudilerin, Budistlerin ve Krişnacıların sayıları Kırgızistan'da yok denecek kadar az olsa da bazı faaliyetlerde buldukları görülmektedir. Aşağıda adı geçen din ve grupların Kırgızistan'daki faaliyetleri ele alınmıştır.

Yahudiler

Orta Asya'daki Yahudiler, üç guruba ayrılmaktadır. Bunlar, Buhara Yahudileri, Avrupa'dan sürgün edilen Eşkenazi Yahudileri ve Hazar civarından göç eden Karaim Yahudileridir. Kırgızistan'a ilk defa XV. asrın sonlarında Buhara'dan, Buhara Yahudileri gelmeye başlamıştır. 1860-1870 yıllarında Kırgızistan'ın Çarlık Rusya ile ilişkilerinin artmasının ardından, Avrupa kökenli Eşkenazi Yahudileri de Kırgızistan'a yerleşmeye başlamıştır. 1940'lı yıllara kadar Kırgızistan'da toplam Yahudi sayısı 300 civarında iken İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bu sayı 1000'i geçmiştir. 1960'lı yıllarda bu sayı 9000'e yaklaşmıştır (Anastasiya, 2013). 2014 yılı verilerine göre ise bu sayı 1,500 kişiye düşmüştür. Bunun nedeni ise bağımsızlıktan sonra çoğu Yahudi'nin İsrail'e göç etmesidir.

Kırgızistan'a yerleşen Yahudiler, 1989 senesinde Kültür Bakanlığı'na bağlı "Menora" adlı Yahudi Kültür Birliği'ni kurmuştur. Bağımsızlıktan sonra 1994 senesinde ilk Yahudi ortaokulu açılmıştır. 1996 senesinden itibaren de Yahudilerin Rus dilinde "Maayan" adlı gazeteleri yayınlanmaya başlamıştır. 1997 senesinde ise Kırgız - Rus Slovyan Üniversitesinde Yahudi Kültür Merkezi kurulmuştur. Bunun dışında Bişkek'te ve Kara Balta şehrinde Kudüs'teki "Eş Ha Tora" adlı dini teşkilatının bölümleri bulunmaktadır (Anastasiya, 2013). Şu anda Yahudi sayısının azaldığından dolayı Kırgızistan'ın genelinde sadece bir tane Sinagogları bulunmaktadır.

Yahudiler, Kırgızistan'da yaşadıkları süre içerisinde devlet nezdinde bazı önemli görevlerde de bulunmuşlardır. Örneğin, Kırgızistan'ın Epidemioloji hizmetini bir süreye kadar B. Şapiro adlı Yahudi yönetmiştir. Aynı şekilde L. Pojarov, E. Yakir ve Y. Gantman adlı Yahudiler Kırgızistan'ın sağlık bakanı yardımcılığını yapmışlardır. 1993 - 1994 senesinde Yan Fişer adlı Yahudi, Kırgızistan'ın bağımsızlığından sonra ilk başbakanı olmuştur.

Budistler

Budistlerin yaklaşık IV. Asırlarda İpek Yolu güzergâhı üzerinden Kırgızistan topraklarına girdiği ileri sürülmektedir. Her ne kadar o zamanki yerli halktan Budizm'i tamamen benimseyenler olmasa da dışarıdan gelen ve göçebe Türk boylarından sayılan Altaylı ve Hakaslı bazı Budistler daha sonra, Kırgızistan'ın Kuzey bölgesinde birkaç yerde kendilerine küçük bir tapınak ve Budda'nın birkaç resim ve heykelini yapmışlardır. 2010 yılında başkent Bişkek'e yakın yerde bulunan Isık -Ata şehrinde VIII- IX. Asırlara ait Buddanın iki metrelik heykelinin sadece göbek kısmına kadarki yeri bulunmuştur. Bunun dışında Kırgızistan'da Budistler hakkında kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır (Andrey, 2020).

Bağımsızlıktan sonra yerli Korelilere sosyal ve kültürel anlamda yardıma gelen Güney Koreliler tarafından Bişkek'in doğu tarafında bulunan Dağlı Maevka Köyünde 1995 yılında "Çam Sen" adında bir tane Budist manastırı açılmıştır. Bu manastırdaki faaliyetleri Güney Koreliler başlatmıştır. Şu anda Güney Korelilerle birlikte Japonyalı Budistler söz konusu manastırdaki faaliyetleri ortaklaşa yürütmektedirler.

Çam Sen Manastırını Kore asıllı Kırgız vatandaşı yönetmektedir. Onun verdiği bilgilere göre manastır iki kola ayrılmaktadır. Biri "Nitteren/Niçiren" adındaki Japonların yürüttüğü kol, diğeri ise "Karma Kagyu" adındaki Tibet'e bağlı, fakat Korelilerin yürüttüğü koldur. Bunların toplam sayısı yaklaşık 200'ü bulmaktadır. Oleg Tsoy adındaki manastır yöneticisinin verdiği diğer bir bilgiye göre ise Kırgızistan'da bulunan bu manastır, diğer dinlerden daha çok Bahaîlerle iş birliği içinde bulunmaktadır.

Krişnacılar

Hinduizm'in bir tarikatı olan Krişnacılık, Kırgızistan'a Bağımsızlığın ilk günlerinden itibaren girmeye başlamıştır. Krişnacılar, Adalet Bakanlığından resmi kayıtlarını 1995 yılında almışlardır. Bu tarihte yaklaşık 300 kişi civarındaydı (Maltabarov, 2002:148). Cemaate katılanların çoğu Kırgızistan'da yaşayan değişik milletlerin mensuplarıdır. İçlerinde Kırgızlar da bulunmaktadır. Krişnacılar, mezhebin kurucusu olan Bhaktivedanta Svami Prabhada'nın yolunu izlemektedirler. Bhaktividentan'nın yolunu takip edenler, 1961 senesinde Kalkuta'da "Uluslararası Krişna Teşkilatını" kurmuştur. Teşkilatın dünyanın birçok ülkesinde temsilcilikleri

bulunmaktadır. Kırgızistan'da da Krişnacıların bir tane merkezi bulunmaktadır. Kırgızistan'daki merkezin Krişnacılığı yaymak için belirledikleri bazı faaliyet esasları bulunmaktadır. Bunlar: Krişnacılığa katılan üyelerin manevi kalkınmalarını sağlamak için Veda kültürünü yaymak, Sankirtana yani Kutsal Tanrı için toplu ilahi söylemek, Hrinama yani Aziz Çaytanya Mahabrabu'nun vaazlarını basın - yayın yoluyla açıklamak, Krişnacılık eğitim faaliyetlerini düzenlemek; âlimler arasında Veda bilgilerini genişletmek için ilmi faaliyetlerde bulunmak; halk arasında dini bayramları kutlamaktır (Ömürzak, 1996:70).

Halk arasında dini bayramları kutlamak maddesine göre Krişnacılar, Kırgızistan'da her sene 12 Nisan'da "Ramnavami" bayramını kutlamaktadırlar. Bu bayrama yakın bölgedeki Krişnacılar, bir eve toplanmakta ve çok geniş bir sofraya hazırladıktan sonra tanrılara değişik ilahiler söylemektedirler. Ayından sonra ise herkese yemek dağıtmaktadırlar. Ramnavami Bayramı, Tanrı Vişnu'nun Rama veya Ramayana adındaki insan kılığına girerek yeryüzüne inmesi hürmetine yapılmaktadır (İrina, 2011).

Sonuç ve Değerlendirme

Uzun zamandır ateizm baskısında kalan Kırgızlar, bağımsızlıktan hemen sonra hem maddi hem de manevi alanda bir arayış içine girmişlerdir. Daha önce her konuda Rusya'ya bağlı olan Kırgızlar, ekonomik anlamda da Rusya'ya bağlıydılar. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bu bağ kopmuş, Kırgızistan ekonomik, kültürel ve ideolojik açıdan bir boşluk içinde kalmıştır. Neticede hem maddi hem de manevi alanda bir boşluk içinde kalan Kırgız halkı bir arayış içine girmiştir.

Bağımsızlık sonrası dönemde çok sayıda halkın içinden çıkan bakışlar ve falcılar olarak adlandırılan insanların ortaya çıktığı görülmektedir. İnsanların bakışı ve falcılara gittikleri ve onlardan dinlerini öğrendiklerini söyleyenler bile olmuştur. Diğer taraftan Kırgızlar arasında eskiden kalan bir anlayışa göre, biraz Arapça bilen bir kişi âlim olarak görülmüş ve saygı görmüştür. Bu anlayışın sonucu olarak 1991-93 senelerinde Arap devletlerinden gelen her Arap gerçek Müslüman ve gerçek âlim olarak görülmüş ve halkın kalabalık bir kısmı onlara inanmıştır. İşte bu dönemde Kırgızlara Vehhabilik, Selefilik ve Hizbut Tahrir gibi aşırı dini akımların girdiği görülmektedir. Buna paralel olarak, bu yıllar, Batı'dan gelen misyonerlerin de en yoğun şekilde Kırgızistan'a akın etmeye başladıkları ve misyonerlik faaliyetlerinde buldukları dönemlerdir.

Bağımsızlık sonra Kırgızistan'a gelip kendi dini anlayış ve yaşayış biçimlerini yaymaya çalışan İslami dini oluşumlar ile özellikle Protestan gruplar Kırgızistan'ın din ve vicdan hürriyetine tanıdığı özgürlükten sonuna kadar yararlanmışlardır. Bu grupların Hanefi-Maturidi bir anlayıştan gelen Kırgız halkı üzerindeki etkilerinin ne olduğu ayrı bir araştırmanın konusudur. Ancak son zamanlarda ülkede İlahiyat Fakültelerinin ve medreselerin sayılarının artması, Kırgız halkının dini bilgi düzeyinin artmasını sağlamıştır. Bu da doğal olarak halkın zararlı akımlara karşı daha temkinli davranmalarına ve olumlu yönde gelişmelerine katkı sağlamıştır, sağlamaya da devam etmektedir.

Etik Beyan

"Kırgızistan'da Dini Grup Ve Cemaatler" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Kaynakça

- Abdibekov, A. (1997). Kalktan çıkkan kayır dinder. Aalam, 5.
Abdidayev, M. (2004). Din taanuu boyunça okuu kuralı. Bişkek.
Abdildayev, M. (2013). Destruktivniye i noviye riligiozniyeteçeniye i organiztsi. Bişkek: Deystvuyuşşiye na territorii Kırgızskoy Respubliki.
Abramzon, S. M. (1999). Kırgızı cana Kırgız tarıhı boyunça tandalma emgekter. Bişkek.
Aleksykin, R. (2018). Bişkeke otrkılās şkola serkovnogo liderstva, erişim adresi, <https://esd.adventist.org/2018/04/26/v-bishkeke-otkryilas-shkola-tserkovnogo-liderstva>

- Almazov, A. (2020). Buddha meditsini v Kirgizstane, erişim adresi, <http://buddhism.kg/q&a/budda-meditsiny-v-kyrgyzstane>
- Arık, D. (2011). Buhara Yahudileri, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arık, D. (2018). Buhara Yahudileri. *Asya Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1, Cilt:2, ISSN: 2602-2966, 36-78.
- Asker, A. (1998). Ne oberenetsya li polikonfessionalnost tragedi natsi, *Kut Bilim*.
- Aydar, H. (2009). Kirgizistan'da dindarlaşma. Bişkek: İz Basma.
- Babadjanov, B. (2001). O deyatelnosti Hizbut Tahrir v Uzbekistane. İslam na postsovetskom prostranstve: Vzglyad İznutrı (Özbekistan'da Hizbut Tahrir Örgütü Faaliyetleri. Post Sovyet Ülkelerinde İslam: İçeriden Bir Bakış). Moskova: Art-Biznes-Centr, 36-45.
- Bayramukova, İ. (2011). Praznik Ravnavaı v Bişkeke, erişim adresi, <https://www.time.kg/vremya-very/291-prazdnik-ramnavami-v-bishkeke-kak-i-vo-vsem-mire-aktivno-otmechalsya-krishnaidami-12-aprelya.html>
- Büyükkara, M. (2015). Çağdaş İslami Akımlar. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Cabar. Asya, (2017). Konflikt v Universitete Sentralnoj Azii, razbiratelstvo bez vidimih rezultatov, erişim adresi, <https://cabar.asia/ru/konflikt-v-universitete-tsentralnoj-azii-razbiratelstvo-bez-vidimyh-rezultatov>
- Canızak, C. (2001). "İsa Mesih Tenir Toodon Kep Salat", *Agım*, 6.
- Canızak, C. (2001). "Kirgız Balası Öz Ayalınan Başkasına İmpotent Bolgonu Durus", *Kuşkabar*, 1.
- Çapcıoğlu, İ. (2018). "Kirgızistan'da Dini Hayat: Sosyo-Kültürel ve Teolojik Bir Bakış", *Uluslararası Ali b. Osman el-Ûşî Sempozyumu Bildirileri*, (Oş 10-11 Mayıs)
- Çelenk, M. ve Ulukbek K. (2019). "Tebliğ Cemaati ve Kirgızistan'daki faaliyetleri. *Turkish Journal of TESAM*, 6 (1), 249 – 281.
- Erşahin, S. (1999). Kirgızlar ve İslamiyet. Ankara: Sek Yayınları.
- Haknazarov, C. (2019). Tebliğ Cemaati'nin Kirgızistan'daki faaliyetleri (Yüksek Lisans Tezi). KTMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- İlina, A. (2013). Evreyskiye obşını Taşkent-Bişkek, erişim adresi, <http://mytashkent.uz/2013/11/30/evrejskie-obshhiny-i-sinagogi-tashkent-bishkek>
- Kalişevski, M. (2014). Tacikistan pod osenyu mazhaba, erişim adresi, <https://www.fergananews.com/articles/8039>.
- Karbazov, D. (2002). Kötürüm Uyga Şaa Müyüzdün Zarıldığı Kança", *Agım*, 6.
- Knyazev, A. (2001). "Programma Politiceskoy Partii Hizbut Tahrir" Afganskiy Konflikt i Radikalny İslam v Tsentralnoj Azii Sbornik Dokumentov i Materialov ("Hizbut Tahrir Siyasi Partisinin Programı" Orta Asya'da Afgan Çatışması ve Radikal İslam. Belge ve Materyaller). Bişkek.
- Knyazev, A. (2005). İstoriya Afganskoy Voynı 1990-h gg. i Prevraşenie Afganistana v İstoçnik Ugroz dlya Tsentralnoj Azii (1990 yy. Afgan Savaşı Tarihi ve Afganistan'ın Orta Asya İçin Tehlike Kaynağı Haline Gelmesi). Bişkek.
- Malikov, K. ve Usubaliev E. E. (2009). Musulmanskaya obşına Kirgızstana i politiceskiy proses v strane: podhodı k gormanizatsii otnoşeniy mejdu gosudarstvom i religiyey. Bişkek.
- Maltabarov, B. (2002). Kirgızistan'da Din ve Sosyo-Siyasi Durum. Bişkek.
- Mamayusupov, Ö. (1996), Spisok Zapreşennih, Religiozno-Ekstremistskih Organizatsiy (Yasaklanmış Ekstremist Dini Grupların Listesi). 22-30.
- Mamayusupov, Ö. (1996). "Spravoçnik," *Din Komisyonu Dergisi*, 14.
- Mamayusupov, Ö. (2003). Voprası reigii na perehodnom periode. Bişkek.
- Moldaliyev, O. (2015) "Din Çöyrösündöğü Mamlekettik Sayasat Cana Kirgızstandağı negizgi Diniy" *Agımdar*, 34.
- Murzaraimov, B. (2006). "Kirgızistan'da Misyonerlik Faaliyetleri" Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E. Dergisi, Sayı: 10, 11.
- Murzaraimov, B. (2018). *Egemendüülüktön Kiyin Kirgızstandağı Diniy Abal*, BYR Publish, Bişkek, 79-80.
- Orozaliyeva, Ch. (2010). Karşılaştırmalı Olarak Kirgızistan ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında İnsan Haklarının Korunması. (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi.
- Pay, S. (2008). "Misyonerlerin Kıskaçındaki Ülke: Kirgızistan", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C, 17, Sayı 2, 253-283.
- Pismanika, M. (1998). *Religiya v İstorii i Kulture*. Moskova: Yuniti.

- Polat, K. (2007). "Misyonerlerin Kırgızistan'da Dağıttığı Bazı Kitapların Şekil Ve Muhteva Açısından Değerlendirilmesi", A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 33 Erzurum.
- Polat, K. (2017). "Sovyet Öncesi ve Günümüzde Kırgızistan'da Dini Durum", Yeni Türkiye Dergisi, Sayı: 96, Yıl:23, İslam Dünyası Özel Sayısı II. Temmuz-Ağustos.
- Saidov, A. (2015). Corc Soros velikiy i ujasniy, erişim adresi, <http://polit.kg/2015/10/30>
- Sarmanbetov, A. (2009). Taasiri küçtüü tabıp. 4, Bişkek.
- Savçenko, N. İ. (2016). Assasını i Amerikano Afganskiy narkobiznes, Russkiy Mir, 04. 10.
- Taalayev, D. (?). Kur'an cana İncil, (el bröşürü).
- Toktogulava, M. (2012). Kırgızistandagı İslamdaşuunun Kop bagıttarı, erişim adresi, https://kghistory.akipress.org/unews/un_post:1286.
- Zarlıkbekov, C. (2002). "Kırgızistan Kañça Kudayga Sıyınasın", Ağım, 6.
- Zozula, M. (2014). "Sozdanna raboçaya gruppa po reforme gospolitiki v religioznoy sfere", Veçerniy Bişkek, 3 Şubat.

EXTENDED ABSTRACT

Today Kyrgyzstan is an independent, democratic and secular state in Central Asia with its approximately six million populations. It is one of the most ancient Turkish states whose history goes back to 3,000 BC. Kyrgyz people began to be Muslim since IX-X centuries. Now, while 90 percent of its population is Muslims, 6 percent is Orthodox Christian and the remaining 4 percent has other religions and traditional faiths.

It is known that Kyrgyz people had traditional Turkish beliefs like other Turkish tribes before converting to Islam. Since the bases of these beliefs based on "Sky God" (Kök Tanrı) were not contradictory to the basic beliefs of Islam, they became Muslims in masses like other Turkish tribes. After becoming Muslims, they have always been faithful to their new religion. They brought up very outstanding scholars known by all Muslims such as Yusuf Has Hacip, Imam Sarahsi and Osman al- Oşi.

Kyrgyz people entered to the control of Russian domination towards at the end of nineteenth century and they were exposed to heavily the atheist coercion for more than a hundred years. Although these negative effects of this atheist ideology, they could protect their religious faiths and values, but they could not develop new religious and moral values during this time. The people who were deprived of religious institutions because of the effects of communist regime tried to protect the current situation and carried out some religious duties trying not to notice political system rather than learning and teaching new religious knowledge systematically. Thus, although Kyrgyz people seemed that they accepted the principles of communist regime and educational system of the state during those days, they achieved to protect their own religious culture and traditions and Muslim identities. They tried to keep alive their religious faiths under the various faiths and traditions.

With the collapse of Soviet Union and obtaining independence of the county in 1991, very important rights such as freedom of religion and conscience were gained and thus people began to develop and vitalize their religious faiths. However, some people began to abuse religious freedom during those years. On the one hand, Western missionary groups tried to convert Muslims to Christianity abusing their religious faiths and feelings; on the other hand some Muslim countries began to convey their own religious faiths and sects in Kyrgyzstan.

According to an old understanding among Kyrgyz people, those who know or read a few Arabic words were accepted as scholars and had a great sincere. As a result of this false understanding, those who came from Arabic states were seen as an authentic Muslim and scholar in the years of 1991-93 and a great majority of people believed them. In this period, it was seen that many dangerous religious groups such as Wahhabi, Salafi and Hibur-Tahrir came to Kyrgyzstan. In addition, because of religious freedom many young students went to some Arabic countries, Pakistan, Turkey and Egypt for religious education.

Those who went to Arabic countries for religious education came back to Kyrgyzstan as either Wahhabi or Salafi thought. Those who went to Pakistan for religious education came back as a

member of Tebliğ Cemaati. They have been known as a Tebliğçi (conveying message of Islam) among people in our day. Those who went to Turkey came back to their country having an orthodox Islamic education based on the Qur'an and the Sunnah.

In addition, while those who came from the western countries who are Christians and missionary groups have tried to spread their own religious faiths and sects, Jews, Buddhists and Krishna that is the subgroup of Hinduism have continued their own religious activities.

Thus, this article deals with religious groups and congregations that exist and take action from the independency to our day in Kyrgyzstan. It basically consists of four parts. While the first part examines shortly the faith of fortune telling and Tenircilik (the faith of Sky God) that were past faiths before Islam and have still prevailed among some people. The second part focuses on Tebliğ Cemaati, Selefilik and İsmaililik that were come up after the independency of the country and began to spread very quickly. The third part addresses missionary groups that came from the West and lastly the fourth part argues other religious groups existed in the country.